

Рябушин Василь Володимирович,
аспірант Науково-дослідного інституту
публічного права

Особливості вантажних перевезень автомобільним транспортом в Україні

Вантажні перевезення автомобільним транспортом є однією з ключових складових логістичної інфраструктури України, забезпечуючи гнучкість, оперативність і доступність доставки товарів. У контексті географічного положення країни, що поєднує транзитні шляхи між Європою та Азією, автотранспорт відіграє стратегічну роль у розвитку внутрішнього та зовнішнього ринків. Сфера автомобільних вантажних перевезень охоплює широкий спектр суб'єктів господарювання від великих логістичних операторів до малих підприємств, які забезпечують регіональне сполучення. Водночас існує низка викликів, пов'язаних із зношеністю інфраструктури, недосконалістю нормативно-правової бази та екологічними ризиками.

О. Цьонь, О. Ляшук, Ю. Вовк зазначили, що особливості автомобільних вантажних перевезень визначаються комплексом правових, організаційних та технічних вимог. Законодавство регулює не лише укладення договорів перевезення, а й умови допуску транспортних засобів до роботи. Обов'язковою є перевірка технічної справності автомобіля та його відповідність державним стандартам. Водії повинні мати спеціальні допуски, свідоцтва і пройти навчання щодо поводження з небезпечними речовинами. Система маркування, пломбування і герметизації вантажів здійснюється відповідно до класів безпеки та міжнародних норм. Класифікація небезпечних вантажів враховує фізико-хімічні властивості та вплив зовнішнього середовища. Технологія перевезення передбачає чітку організацію завантаження, розміщення і закріплення вантажів у кузові. Вибухові речовини заборонено перевозити разом з іншими вантажами, а їх розміщення потребує спеціальних підкладок. Балони під тиском фіксуються горизонтально з використанням дерев'яних підставок. Перевезення проводиться з урахуванням температурних, вологісних та вентиляційних обмежень. Тара повинна захищати вантаж від механічних пошкоджень і витоків під час руху. Усі учасники процесу забезпечуються засобами індивідуального захисту та проходять інструктаж з безпеки. Такий багаторівневий контроль мінімізує ризики аварій, втрат і шкоди довкіллю при транспортуванні небезпечних вантажів [1].

Згідно із Цивільним кодексом України правовою основою вантажних автоперевезень виступає письмовий договір перевезення вантажу. Обов'язковим доказом укладення такого договору є транспортна накладна, яка в автотранспорті оформлюється як товарно-транспортна накладна з реквізитами відправника, перевізника та одержувача. Перевізник зобов'язаний подати технічно справний автомобіль у строк, погоджений сторонами, а відправник має право відмовити у завантаженні, якщо транспортний засіб непридатний для конкретного вантажу. Відправник повинен передати вантаж у належній тарі, забезпечити його маркування та дотримати встановлених норм безпеки, інакше перевізник може відмовитись від прийняття вантажу. Завантаження та вивантаження на автомобільному транспорті можуть покладатися на будь-яку сторону за договором, що надає гнучкість у розподілі витрат і ризиків. Особливістю автомобільних вантажних перевезень є їхня належність до транспорту загального користування, коли перевізник за ліцензією зобов'язаний укладати публічні договори зі всіма бажаними клієнтами. Провізна плата може визначатися угодою сторін, але зазвичай коригується державними чи місцевими тарифами, що робить ціни більш прогнозованими для бізнесу. Перевізник несе майнову відповідальність у повному обсязі за втрату, нестачу або пошкодження вантажу з моменту прийняття до видачі, якщо не доведе відсутність власної вини, тобто фактично застосовується презумпція вини перевізника [2].

Закон України «Про автомобільний транспорт» визначає вантажні перевезення як транспортування вантажів вантажними автомобілями, що може здійснюватися як за плату, так і за власний кошт. Перевізником може бути юридична або фізична особа, включно з самозайнятими перевізниками без найманих працівників. Перевезення оформлюється товарно-транспортною накладною, яка вноситься до електронного реєстру. Закон передбачає габаритно-ваговий контроль для недопущення перевантаження та руйнування доріг. Визначено параметри великогабаритних і великовагових транспортних засобів. Державний контроль здійснюється центральним органом виконавчої влади шляхом рейдових перевірок. Ухилення від контролю тягне адміністративну відповідальність. Вантажовідправник відповідає за оформлення накладної і завантаження, вантажоодержувач – за приймання вантажу. Презюмується відповідальність перевізника за втрату чи пошкодження вантажу. Ліцензування, сертифікація і тарифне регулювання є ключовими інструментами державного впливу. Закон забезпечує баланс між інтересами держави, бізнесу та споживача. Він спрямований на безпеку перевезень, прозорість ринку і сталий розвиток логістичної інфраструктури [3].

Правила перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні, затверджені наказом Міністерства транспорту України від 14 жовтня 1997 р. № 363, установлюють базові вимоги до організації комерційних і власних вантажних автоперевезень. Документ деталізує правовий статус перевізника, вантажовідправника й вантажоодержувача, визначаючи їхні права, обов'язки та відповідальність у процесі транспортування. Ключовим інструментом договірного оформлення є примірний договір про перевезення та заявки, що узгоджують обсяги, маршрути й строки доставки. Обов'язкове оформлення товарно-транспортної накладної як універсального облікового документа забезпечує простежуваність руху матеріальних цінностей і прозорість взаєморозрахунків. Особливу увагу документ приділяє упакуванню і маркуванню: відправник зобов'язаний застосовувати тару, ярлики й умовні позначки, що гарантують цілість продукції та її ідентифікацію. Процеси навантаження й розвантаження виконуються замовником, а у разі передачі цих операцій перевізникові він несе повну майнову відповідальність за можливі пошкодження. Кріплення вантажу регламентовано посиленнями на європейські стандарти EN 12195 та EN 12642, що інтегрує українську практику у спільний технічний простір ЄС. Час простою транспортного засобу фіксується у накладній, що забезпечує розрахунок штрафних санкцій і стимулює ефективне використання автопарку. У разі повної чи часткової втрати або псування вантажу презюмується відповідальність перевізника, однак він може бути звільнений, якщо доведе відсутність своєї вини та належне виконання правил кріплення і пломбування [4].

Отже, вантажні автомобільні перевезення формують основу логістичної інфраструктури України, забезпечуючи гнучку і швидку доставку товарів між внутрішніми та зовнішніми ринками. Географічне положення держави на транзитному коридорі Європа – Азія підсилює стратегічне значення автотранспорту для експорту, імпорту й транзиту. На ринку працюють як великі логістичні оператори, так і малі самозайняті перевізники, що створює конкурентне середовище й регіональну доступність послуг. Викликами залишаються зношена дорожня інфраструктура, екологічні ризики та потреба актуалізації нормативної бази. Дослідники відзначають, що діяльність перевізників регламентується численними правовими, організаційними та технічними вимогами, особливо при роботі з небезпечними вантажами. Законодавство визначає порядок укладення договорів, технічний допуск транспортних засобів і обов'язкову кваліфікацію водіїв із відповідними допусками. Центральним доказом договору є товарно-транспортна накладна, дані якої фіксуються в електронному реєстрі для державного контролю. Перевізник зобов'язаний подавати справний автомобіль, тоді як відправник

відповідає за належну тару, маркування та безпечне завантаження. Для небезпечних вантажів встановлено вимоги щодо класифікації, маркування, пломбування, температурного режиму та окремого розміщення в кузові.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цьонь О. П., Ляшук О. Л., Вовк Ю. Я. Особливості організації та технічного забезпечення перевезень окремих класів небезпечних вантажів автомобільним транспортом. *Технічний сервіс агропромислового, лісового та транспортного комплексів*. 2018. № 11. С. 76 - 80.

URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/7243>

2. Цивільний кодекс України : Кодекс України; Закон, Кодекс від 16 січня 2003 № 435-IV. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/435-15>

3. Про автомобільний транспорт : Закон України від 05 квітня 2001 № 2344-III. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2344-14>

4. Про затвердження Правил перевезень вантажів автомобільним транспортом в Україні : Наказ; Мінтранс України від 14.10.1997 № 363. *База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України*. 2024. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0128-98>